

De omvang en het effect van witwassen

B. Unger*

Volgens het Nederlands Wetboek van Strafrecht (artikel 420bis, 420quater en 420ter van 18 oktober 2004) is schuldig aan witwassen 'hij die van een voorwerp de werkelijke aard, de herkomst, de vindplaats, de vervreemding of de verplaatsing verbergt of verhult, dan wel verbergt of verhult wie de rechthebbende op een voorwerp is of het voorhanden heeft, terwijl hij weet/redelijkerwijs moet vermoeden dat het voorwerp – onmiddellijk of middellijk – afkomstig is uit enig misdrijf.' Voorwerpen zijn alle zaken en vermogensrechten. Wat zijn de potentiële misdrijven die leiden tot witwassen en hoeveel wordt er witgewassen? Om de omvang van het witwassen te meten is een meer pragmatische definitie nodig dan de wettelijke, die witwassen als een misdaad ziet, ongeacht hoe vaak men geprobeerd heeft het geld wit te wassen. Witwassen kan in drie fases plaatsvinden. In de 'voorwas-fase' (betaalfase) probeert men de illegale opbrengsten klaar te maken om op een bankrekening te storten. Dit zou kunnen bestaan uit het omwisselen van kleine bankbiljetten van drugshandel in grotere bankbiljetten, het verplaatsen van het geld naar een ander land of het omwisselen van het geld in een andere valuta.

In de 'hoofdwas-fase' (verhulphase) wordt geprobeerd om het geld in het reguliere financiële circuit te plaatsen. Dit kan door middel van het oprichten van een rechtspersoon, het gebruik van valse documenten om een bankrekening te openen, het bezigen van een valse boekhouding of het opzetten van terugleenconstructies met geld op buitenlandse rekeningen als onderpand.

* Prof. dr. Brigitte Unger is als hoogleraar economie van de publieke sector verbonden aan de Universiteit Utrecht, Utrecht School of Economics. Zij dankt de projectmedewerkers Madalina Busuioc, Joras Ferwerda, Wouter de Kruijf, Greg Rawlings, Melissa Siegel en Kristen Wokke voor de goede samenwerking.

1 Witwassen dankt zijn naam aan de gangster Al Capone die wasserettes gebruikte om de opbrengsten van de verkoop van alcoholica tijdens de drooglegging 'wit' te laten lijken (Van Duyne, 2003, p. 73).

In de laatste fase, de 'nawas-fase' (integratiefase) wordt geprobeerd om het geld definitief te plaatsen. Dit kan bestaan uit de aankoop van onroerende goederen, de aankoop van roerende goederen zoals diamanten, sieraden, auto's en vliegtuigen of bedrijfsinvesteringen (Meloën, Landman e.a., 2003).

In de studie *The amounts and the effects of money laundering* (Unger, Rawlings e.a., 2005) hebben we witwassen middels de opbrengsten van criminaliteit gemeten. De volgende brede verscheidenheid van criminele activiteiten zijn gebruikt als startpunt om het witwassen in kaart te brengen: fraude, drugsverkoop, diefstal, inbraak, moord, illegale prostitutie, illegaal gokken, heling en illegaal kopiëren. Hiermee hebben we witwassen echt aan het begin van het proces gemeten en voor een brede definitie van criminele geldstromen gekozen.

De omvang van witwassen; magische getallen

Het onderzoeken en bestrijden van witwassen is een groeiende industrie geworden waarbij een groot aantal private, multilaterale, internationale en supranationale organisaties betrokken zijn. De 'Bank of International Settlements', de OECD, de G8 en G20, de ministers van Justitie en Financiën van de lidstaten van de Europese Unie, verschillende afdelingen van de Verenigde Naties, de Wereldbank, het International Monetary Fund en het Financial Stability Forum zijn allemaal betrokken bij het inschatten en het vermindere van de omvang van witwassen

Het International Monetary Fund schat dat er jaarlijks voor 2-5% van het wereldwijde BBP wordt witgewassen (IMF, 1998). De Australische Financial Activity Task Force-expert, John Walker (1999), was de eerste die een serieuze poging waagde om de omvang van witwassen in te schatten. Bij zijn initiële schattingen berekende hij de omvang van witwassen over de hele wereld op 2,85 biljoen dollar en op 50 miljard dollar voor Nederland. Dit zou neerkomen op ongeveer 10% van het Nederlandse BBP. De schattingen van het Internationale Monetary Fund en Walker zijn keer op keer geciteerd. Aangezien ook andere studies deze getallen gebruikten en naar elkaar verwezen, werden deze cijfers over tijd 'magische getallen', magisch omdat er geen wetenschappelijk bewijs was van hoe deze schattingen tot stand waren gekomen. Omdat Walker tenminste een model had, en er verder in de internationale literatuur geen andere

wordt geprobeerd uit de aankoop de goederen zoals tijfsinvesteringen

undering (Unger, de opbrengsten heidenheid van het witwassen in raak, moord, illegale activiteiten. Hiermee oces gemeten en gekozen.

en groeiende te, multilaterale, rokken zijn. De 78 en G20, de n van de Europese laties, de Wereld- ancial Stability en het vermindere

lijks voor 2-5% (1998). De John Walker de om de omvang tingen berekende p 2,85 biljoen zou neerkomen attingen van het op keer geciteerd. ikten en naar gische getallen', as van hoe deze ker tenminste een uur geen andere

modellen beschikbaar waren, hebben we ervoor gekozen om zijn model transparant te maken om zo modelverbeteringen en verder empirisch onderzoek mogelijk te maken.

Als een eerste stap hebben we in onze studie het bestaande model van Walker opnieuw geschat voor Nederland. Aangezien Walker nooit zijn hele dataset of zijn exacte berekeningen heeft gepubliceerd, hebben we aanvullende metingen en methoden moeten gebruiken om zijn schattingen voor Nederland te achterhalen. We hebben zijn model nagebootst met behulp van formules en databronnen die hij wél genoemd had in één van zijn artikelen en rapporten (Walker, 1995, 1999 en 2002). Hierdoor konden we in de 'Black Box' van het Walker-model kijken.

Het Walker-model onderzoekt twee verschillende aspecten van het witwasproces. Eerst behandelt het model de hoeveelheid geld die gegenereerd is in een land en die witgewassen dient te worden. Hiervoor kijkt Walker naar de verschillende typen misdaad in een land en de opbrengsten die daarmee gemoeid zijn. Elk type misdaad vergt een andere mate van witwassen. Zo hoeven de opbrengsten van illegaal werk maar voor een klein deel witgewassen te worden, gemiddeld 10%. De rest van de opbrengsten wordt direct gebruikt voor consumptie. Opbrengsten van drugshandel en drugsverkoop moeten voor een groot deel worden witgewassen. Ongeveer 80% van deze opbrengsten moet witgewassen worden, de rest wordt gebruikt om nieuwe drugs te kopen of de dealers te betalen. In Nederland zijn drugs en fraude de belangrijkste misdaden als het om de oorsprong van witwassen gaat.

Voortbouwend op statistieken over criminaliteit, de opbrengsten van criminaliteit (WODC, CBS, FIOD-ECD en SIOD) en schattingen van Walker over het percentage dat per misdaadtype wordt witgewassen, volgt onze beste schatting dat er in Nederland acht miljard euro door criminaliteit per jaar gegenereerd wordt waarvan, zoals de volgende berekening laat zien, 44% in Nederland blijft (zie tabel 1). Dit betekent dat er in Nederland 3,8 miljard euro per jaar wordt witgewassen.

Schema Geld gegenereerd voor witwassen in miljoenen euro

Misdaad tegen bedrijven (zonder fraude) Bron: Van der Heide en Eggen (2003), p. 60	Type Misdaad	Opbrengsten	Deel dat wordt witgewassen*	Geld gegenereerd voor witwassen
Inbraak		340	0,1	34
Diefstal		345	0,1	34,5
Vandalisme		140	0,0	0
Computercriminaliteit		26	0,8	20,8
Geweldsmisdrijven		6	0,0	0
Andere criminaliteit		47	0,8	4,7
Totaal		1.044		94
Misdaad tegen de maatschappij (zonder fraude) Bron: Smekens en Verbruggen (2004)		1.960	0,8	1.568
Prostitutie		460	0,8	368
Illegale arbeid		490	0,1	49
Illegaal gokken		130	0,8	104
Heling		190	0,8	152
Illegaal kopiëren		90	0,8	72
Totaal		3.320		2.313
Opgespoord	Pakkans**			
Fraude (belastingen, andere financiële fraude) Bron: FIOD-ECD (2004)		0,1	0,8	5.512
Fraude (sociale uitkeringen, maatschappelijk) Bron: SIOD (2005)		0,1	0,8	676,8
Totaal				6.189
Geld Gegenereerd	Deel dat in	Totaal witwassen		
	Nederland blijft			
Totale hoeveelheid geld gegenereerd voor witwassen in Nederland	8.596	0,44	3.780	

* Deze schattingen zijn overgenomen uit het werk van Walker (1995, 1999, 2002)

** Volgens Fiod-experts wordt ongeveer 5 tot 10 procent van de fraude ontdekt, wij gaan uit van 10 procent.

Hoeveel van het witgewassen geld zal in Nederland blijven en hoeveel zal in of door Nederland stromen?

Om dit te berekenen is een macro-economisch model gemaakt dat gebruikmaakt van een index van de aantrekkelijkheid van een land en een index die rekening houdt met de subjectieve afstand tot een land. Een land is aantrekkelijker om geld wit te wassen als:

- het BBP hoger is, omdat het makkelijker is geld te verbergen in rijke landen;
- het een hogere mate van bankgeheim heeft (BS);
- de overheid een tolerantere kijk heeft op witwassen (GA);
- het lid is van de Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT);
- het meer ontwikkelde financiële markten heeft, gemeten in de hoeveelheid financiële deposito's (FD);
- het land een lager risico op conflicten (CF) en corruptie (CR) heeft, omdat deze twee het risico om het geld te verliezen vergroten; en
- het geen lid is van de Egmont Group, een internationale organisaties die witwassen probeert tegen te gaan (EG).

Met kleine modificaties van het oorspronkelijke Walker-model is onze index van aantrekkelijkheid dus:

$$\text{AANTREKKELIJKHEID} = \text{BBP} * (3\text{BS} + \text{GA} + \text{SWIFT} + \text{FD} - 3 * \text{CF} - \text{CR} - \text{EG} + 10)$$

Een land kan aantrekkelijk zijn om geld wit te wassen, maar erg ver weg van de bron van het zwarte geld gelegen zijn. Om dit mee te nemen, is er een 'distance deterrence indicator' in het model meegenomen. Tussen landen is er een grotere subjectieve afstand als ze een andere moedertaal hebben, geen koloniale achtergrond hebben, niet met elkaar handelen of als er een grote afstand (hemelsbreed) tussen de landen is.

$$\text{DISTANCE} = \text{TAAL} + \text{HANDEL} + \text{COLONIAL BACKGROUND} + \text{PHYSICAL DISTANCE}$$

Het deel van het totale witgewassen geld dat vanuit Nederland (X) naar bijvoorbeeld Aruba (land Yi) stroomt, is gelijk aan de aantrekkelijkheidsindex van Aruba, rekening houdend met de subjectieve

afstand tussen de twee landen. We hebben ervoor gezorgd dat alle delen samen optellen tot 100% door de aantrekkelijkheidsformule te delen door het som van gewogen indices van alle landen.

$$P(X, y_i) = \frac{1}{\sum_{j=1}^n \left[\frac{\text{attractiveness}(y_j)}{\text{dist}(X, y_j)} \right]} \times \frac{\text{attractiveness}(y_i)}{\text{dist}(X, y_i)}$$

Deze formule stelde ons in staat om te berekenen hoeveel procent van het criminele geld van elk land naar Nederland stroomt. We hebben gekeken naar de geldstromen van de twintig landen die volgens Walker het meeste criminele geld genereren (deze landen zijn goed voor 90% van het criminele geld in de wereld) (betere schattingen voor elk land moeten gedaan worden in vervolgonderzoek) en hebben hiermee het deel van het totale criminele geld berekend dat vanuit elk land naar Nederland stroomt. Uit deze berekeningen blijkt ook dat 44% van het criminele geld dat in Nederland gegenereerd wordt ook hier blijft. Het overige Nederlandse criminele geld wordt ergens anders geplaatst. Populaire bestemmingen voor dat criminele geld zijn de Nederlandse Antillen, Colombia, Turkije, Suriname, de Dominicaanse Republiek, Nigeria en Spanje. Daarnaast zal er crimineel geld vanuit het buitenland Nederland instromen.

Uit tabel 1b blijkt dat er 21 miljard euro Nederland instroomt. Walker overschatte de hoeveelheid geld die Nederland genereert voor witwassen met 30%. Als hij dit ook voor de andere landen heeft gedaan, kunnen we 30% van geld dat Nederland instroomt afhalen. We komen dan uit op ongeveer 14,5 miljard euro aan crimineel geld dat Nederland instroomt en 3,8 miljard euro dat in Nederland is gegenereerd en hier ook blijft.

Een extra 14,5 tot 21 miljard euro stroomt dus Nederland in vanuit de top-twintiglanden met het meeste gegenereerde witwasgeld. Onder deze landen vallen de Verenigde Staten, Italië, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Spanje, Oostenrijk, Frankrijk, Portugal en Turkije. Dit betekent dat de hoeveelheid witgewassen geld waar de Nederlanders per jaar in totaal mee te maken hebben tussen de 18 tot 25 miljard euro bedraagt, wat gelijk staat aan ongeveer 4% van de Nederlandse geldvraag of 5% van het Nederlandse BBP.

We hebben daarna de resultaten van ons model vergeleken met andere bronnen over de hoeveelheden en bestemmingslanden van verdachte transacties uit Nederland. Daarnaast hebben we ook een

sensitiviteitsanalyse van ons model gedaan. Onze resultaten lijken vrij robuust.

Tabel 1 'Witwasgeld' dat Nederland instroomt

Land	Miljoen euro*	Percentage
Duitsland	1.690	1,60
Oostenrijk	150	0,09
Spanje	494	1,10
Groot-Britannië	902	1,60
Roemenië	1.169	1,30
Italië	1.264	1,10
Polen	319	2,00
Frankrijk	1.014	1,00
Verenigde Staten	8.879	0,08
Mexico	182	1,10
Canada	520	0,08
Rusland	1.743	1,50
China	1.094	1,00
Hong Kong	504	1,00
Thailand	246	0,09
Japan	114	0,08
Filipijnen	194	1,30
Zuid-Korea	151	0,09
Brazilië	183	1,40
Geld dat Nederland instroomt	20.811**	
Geld vanuit Nederland	3.798	44,2
Totaal	24.609	

* Als wisselkoers is \$1 = € 0,8 gebruikt.

** Dit getal komt uit 1999. Als men inflatie meerekent, zou het in 2002 € 23.323 zijn.

De magische hoeveelheden van 2-5% van het wereldwijde BBP en de vijftig miljard dollar in Nederland die per jaar zou worden witgewassen, die vaak herhaald zijn in internationale studies, konden deels worden bevestigd en deels niet. Het witgewassen geld bedraagt inderdaad 5% van het Nederlandse BBP, wat neerkomt op 18-25 miljard euro en dus ongeveer de helft minder is dan oorspronkelijk voor Nederland was geschat. Toch is het witgewassen geld nog steeds een aanzienlijk bedrag.

De effecten van het witwassen van crimineel geld

'Geld stinkt niet', luidt een Nederlands gezegde. Zodra het druppeltje inkt verdund is in de reguliere financiële stromen, zal het economische effect van dit druppeltje niet anders zijn dan dat van legale 'druppels'. Vanuit het wetboek bekeken, zal 'zwart' geld altijd 'zwart' blijven, ongeacht het aantal witwasstappen dat daarvoor is gezet. Vanuit een economisch perspectief gezien zal zwart geld, zodra het witgewassen is, dezelfde macro-economische effecten hebben als al het andere geld. De macro-economische effecten zullen eerder positief dan negatief zijn. Inkomen, werkgelegenheid, productie en economische groei zullen toenemen als er een extra twintig miljard euro de Nederlandse economie instroomt. De tweede fase van het witwasproces, het in het legale bankverkeer brengen van 'zwart' geld en het eventueel door Nederland laten stromen, zal waarschijnlijk op korte termijn een positieve stimulans aan de Nederlandse economie geven. Maar op lange termijn heeft het altijd negatieve effecten.

Is witwassen een zegen voor Nederland?

Nederland is een doorvoerland voor criminaliteit. De Nederlandse expertise in financiële dienstverlening en de gunstige ligging zorgen ervoor dat Nederland een perfect land is om de bestaande legale faciliteiten en netwerken te gebruiken voor criminaliteit. De internationale positie van Nederland als een handelsnatie maakt het óók aantrekkelijk voor illegale handel, waarbij criminelen hun opbrengsten, goederen en diensten kunnen verbergen in het legale handelsverkeer. Veel vormen van de georganiseerde criminaliteit hebben te maken met internationale smokkel – handel in drugs, mensen, wapens, gestolen auto's en sigaretten – en andere transnationale illegale activiteiten zoals witwassen en fraude. Familiebanden zijn belangrijk in internationale criminele organisaties. De goede Nederlandse infrastructuur gecombineerd met effectieve transnationale sociale banden en familienetwerken helpt de handel in Colombiaanse cocaïne, Turkse heroïne en Marokkaanse hasj en maakt Nederland een belangrijk doorvoerland voor drugs in Europa (Kleemans, 2002, p. 308). In eerste instantie lijkt witwassen een zegen voor de Nederlanders.

De criminaliteit vindt plaats in het buitenland en maakt gebruik van het Nederlandse handelsnetwerk waardoor het illegale geld een extra impuls geeft aan de Nederlandse economie.

Negatieve effecten van witwassen

Dit brengt ons op de vraag of er ook negatieve effecten aan witwassen kleven. In onze studie onderscheiden wij 25 potentiële effecten uit de literatuur. Sommige daarvan konden niet gemeten worden, zoals het effect van witwassen op de geldvraag en de volatiliteit van de rente en wisselkoersen, omdat Nederland nu tot de Eurozone behoort. Andere effecten konden niet bevestigd worden, zoals het idee dat witwassen zou leiden tot een verandering van de consumptie-uitgaven omdat criminelen hun geld anders zouden uitgeven dan andere mensen (Walker, 1995). Door de studie naar het Nederlandse consumptiegedrag van huishoudens (Alessie, Hochguertel e.a., 2002) te vergelijken met een studie naar het consumptiegedrag van criminelen (Meloën, Landman e.a., 2003), konden we afleiden dat criminelen hun geld vrijwel aan dezelfde dingen besteden als andere mensen. Andere effecten verdienen nader onderzoek, zoals het idee dat witwassen leidt tot een verandering in directe buitenlandse investeringen en in de winsten van de financiële sector alsmede tot onnauwkeurigere economische statistieken. Sommige empirische schattingen zullen moeten worden aangepast voor de Nederlandse data.

Gebaseerd op de literatuur worden hieronder de belangrijkste effecten voor Nederland genoemd.

- *Directe verliezen door criminaliteit die gerelateerd is aan witwassen.*

Bedrijven verliezen ongeveer twee miljard euro per jaar door criminaliteit. De economische, sociale en politieke consequenties van drugs komen neer op ongeveer 0,4% van het BBP (Van der Heide, Eggen, 2003; UNDCP, 1998).

- *Veranderingen in investeringen, kunstmatige verhoging van prijzen en oneerlijke concurrentie.*

Criminelen investeren hun geld niet alleen om zo veel mogelijk winst te maken maar ook om niet ontdekt te worden. Veranderingen in investeringen kunnen met name in de onroerend-goedsector plaatsvinden. Veel witwasprocessen eindigen met de

investering van grote hoeveelheden geld in de vastgoedsector. Deze sector is minder transparant dan financiële markten, staat het toe dat juridische rechtspersonen handelen in plaats van echte personen en zorgt voor hoge winsten bij het plaatsen van grote hoeveelheden geld.

– *Vermenging van reguliere bedrijven met criminele organisaties.*

Het is erg waarschijnlijk dat criminele activiteiten en witwassen zich vermengen met legale export- en importbedrijven. Dit besmettingseffect zal op de lange termijn een gevaar kunnen zijn. Zolang een land voordeel heeft van buitenlandse criminaliteit door het geld van witwassen te accepteren maar de criminaliteit buiten de deur te houden, zal het profiteren van criminaliteit in het buitenland. Dit zal moreel geen nette opvatting zijn, maar economisch gezien zitten er geen nadelen aan. Echter, uit verschillende studies – zie bijvoorbeeld het werk van Masciandaro (1999) over Italië – weten we dat crimineel geld criminaliteit aantrekt. Op korte termijn zal het accepteren of het gedogen van witwassen een slimme strategie lijken voor rijke landen om zo meer kapitaal aan te trekken, de overheidsinkomsten te vergroten, de private sector levendiger te maken en groei en werkgelegenheid toe te laten nemen. Echter, op de lange termijn is het een tikkende tijdbom.

– *Crimineel geld trekt criminaliteit aan.*

Criminelen leren een land kennen, creëren netwerken en kunnen op den duur hun criminele activiteiten naar dat land verplaatsen. Voor Nederland schatten we het multiplier effect van witwassen op 1.1 tot 1.2. Dit betekent dat als er één miljoen euro extra aan criminele winsten wordt witgewassen of geherinvesteerd, er een toename van 10-20% in de witwas-gerelateerde criminaliteit zal zijn, wat dus neerkomt op 1,1 tot 1,2 miljoen euro extra voor witwassen.

Verder heeft men bij witwassen altijd hulp nodig van lokale derden, zoals advocaten, notarissen en corrupte ambtenaren; zoals de gulle douanebeambte die discreet een koffer vol geld door de vingers ziet en de vriendelijke bankmedewerker die niet erg ijverig is in het controleren van identiteitspapieren of het melden van verdachte transacties. Of corruptie en omkoping vaak voorkomen in Nederland wordt betwist. Gezien vanuit het oogpunt van een buitenlander – wat ik ben – is Nederland één van de minst corrupte landen die ik ooit heb gezien. Dit wordt bevestigd door internationale studies. Op een ranglijst van Transparency

International met de corruptiereputaties van 133 landen, staat Nederland in 2005 op de elfde plaats. Verscheidene politierapporten wezen uit dat er erg weinig omkoping in Nederland is. In maar 25 van de 1.600 onderzochte zaken in de jaren 1999 en 2000 wist het Bureau Interne Zaken van de politie een spoor van corruptie aan te tonen. Als ik de debatten in Nederland volg, krijg ik de indruk dat ambtelijke corruptie een serieus probleem is in dit land. Dit tijdschrift (*Justitiële verkenningen*, nr. 7, 2005) heeft een heel nummer over ambtelijke corruptie uitgegeven, waaruit blijkt dat er van een corruptieparadox sprake is. Ik ken geen ander land waar zoveel onderzoek naar corruptie wordt gedaan als in Nederland en waar zulke strenge criteria bestaan met betrekking tot wat corruptie is (Huberts en Lasthuizen, 2005, p. 9-25). Echter, we weten ook van internationale studies dat om één miljoen euro wit te wassen er één extra bankmedewerker, advocaat of makelaar moet meewerken (Masciandaro, 1999). Achtelozе medewerking kan op den duur tot corruptie leiden. Er is dus een gevaar dat criminaliteit en corruptie zullen toenemen als dit probleem niet gereguleerd wordt. Het is belangrijk om witwassen te bestrijden, zelfs als een land nog geen direct negatief effect van witwassen ondervindt. Dit blijft de beste strategie voor een land, ongeacht economische kortetermijnvoordelen die voortvloeien uit het gedogen van witwassen.

Conclusies

Witwassen vormt nog steeds geen acuut gevaar voor Nederland. Ondanks de omvang van het witwassen (ongeveer 3,8 miljard euro uit Nederlandse criminele activiteiten en een extra 21 miljard euro dat door of in het land stroomt van buitenlandse criminaliteit) heeft het tot dusver meer een positief dan een negatief economisch effect. Witwassen is echter een tikkende tijdbom. Het trekt criminaliteit aan en heeft dus een zeer gevaarlijk langetermijneffect. Misdaad ondermijnt de economische, sociale en politieke omgeving. Op basis van internationale vergelijking lijkt de vooraanstaande positie die de Nederlanders innemen met het bestuderen, ontdekken en het reguleren van witwassen, een wijze strategie te zijn om de stabiliteit van de Nederlandse financiële sector en het sociale en politieke klimaat te handhaven.

Naschrift

Kort voordat dit artikel ter perse zou gaan, verscheen van Petrus van Duyne (hoogleraar strafrecht aan de Universiteit Tilburg) een kritiek op ons onderzoek in het *Financieele Dagblad* van 28 februari 2006. Ik zal me hier tot zijn zakelijke inhoudelijke kritiek beperken. Hij verwijt ons dat we ons op niet onderbouwde aannames en schattingen baseren. We geven echter de bronnen aan waarop Walkers en onze aannames gebaseerd zijn, en daarmee maken we het mogelijk voor anderen om zowel ons model als de cijfers te verbeteren. Van Duynes kritiek komt erop neer dat we betere gegevens zouden moeten hebben over de opbrengsten van misdaad en fraude. Daarin zijn we het helemaal met hem eens en ik hoop dat zulke gegevens in de toekomst beschikbaar komen. Zijn hoofdkritiek lijkt me te berusten op een misverstand tussen enerzijds economen die gewend zijn om met cijfers om te gaan, en anderzijds juristen, die daar toch wat minder mee vertrouwd zijn. De werkwijze van economen om macro-economische schattingen aan de hand van modellen te maken lijkt hem enigszins vreemd te zijn. Bovendien realiseert hij zich blijkbaar niet dat wanneer hij het Engelse '1,5 trillion' (wereldwijd witwassen in 1999 volgens VN) vertaalt als 1,5 triljoen, dat hij het in plaats van over 5% van het BNP van de hele wereld over 50.000 keer het wereld-BNP heeft. Misschien verklaart dat waarom hij ons beschuldigt van 'de verlokking van grote getallen ...'.

Literatuur

Alessie, R., S. Hochguertel e.a.

Household portfolios in the Netherlands

In: L. Guiso, M. Haliassos (red.), *Household portfolios*, Cambridge, MA, MIT Press, 2002, p. 340-388

Blomberg, S.B., G.D. Hess e.a.

The macroeconomic consequences of terrorism

Journal of monetary economics, 51e jrg., nr. 5, 2004, p. 1007-1032

Camdessus, M.

Money laundering; the importance of international countermeasures

Plenary Meeting of FATF, IMF, Parijs, 10 februari 1998

Duyne, P.C. van

Money-laundering; fears and facts

In: P.C. van Duyne, K. Lampe e.a. (red.), *Criminal finances and organising crime in Europe*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers, 2003, p. 67-104

Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst & Economische Controledienst

Jaarverslag 2003

Haarlem, Belastingdienst, FIOD-ECD 2004

Heide, W. van der, A.Th.J. Eggen

Criminaliteit en rechtshandhaving 2001

Meppel, Boom Juridische uitgevers, Den Haag, WODC, 2003

Huberts L.W.J.C., K. Lasthuizen

Tussen corruptie en corruptie-paradox; over de omvang van corruptie in Nederland

Justitiële verkenningen, nr. 7, 2005, p. 9-25

Kleemans, E.R., M.E.I. Brienen e.a. (red.)

Georganiseerde criminaliteit in Nederland, tweede rapportage op basis van de WODC-monitor

WODC, Ministerie van Justitie, 2002

Masciandaro, D.

Money laundering; the economics of regulation

European journal of law and economics, 7, 1999, p. 225-240

Meloen, J., R. Landman e.a.

Buit en besteding; een empirisch onderzoek naar de omvang, de kenmerken en de besteding van misdaadgeld

Den Haag, Elsevier Overheid, 2003

Morris-Cotterill, N.

Think again; money laundering

Sander Research Associates, Money Laundry Special, 17 juli 2002, p. 22

Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst

Jaarverslag SIOD 2004

Den Haag, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, april 2005

Smekens, M., M. Verbruggen

De illegale economie in Nederland

Voorburg, Centraal Bureau voor de Statistiek, 20 september 2004

United Nations Office on Drugs and Crime

Economic and social consequences of drug abuse and illicit trafficking

UNODC, Technical Series, nr. 6, 1998

Unger, B., G. Rawlings e.a.

The amounts and effects of money laundering

Rapport voor het Ministerie van Financiën, februari 2006, www.minfin.nl

Walker, J.

Estimates of the extent of money laundering in and through Australia

Queanbeyan, Walker Consulting Services, 1995

Walker, J.

How big is global money laundering?

Journal of money laundering control, 3e jrg., nr. 1, 1999

Walker, J.

Just how big is global money laundering?

Sydney, Australian Institute of Criminology Seminar, 2002